

YILDIRIM ORDULAR GRUBUNUN TEŞKİLİ VE FAALİYETLERİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME (1917-1918)

Zekeriya TÜRKMEN*

XVII. yüzyıldan itibaren, her sahada giderek ilerleyen Avrupa karşısında bir çözülme dönemine giren Osmanlı Devleti, siyasi, askerî, ekonomik ve teknik sahalarda geri kaldıktan sonra, varlığını koruyabilmek için dünya siyasetinde bir denge politikası takip etmeye başladı. XVIII. asırdan itibaren bu politikanın belirleyici unsurları arasında Osmanlı ülkelerinin hammadde kaynakları ve stratejik konumu olduğu kadar ülke içerisinde bulunan gayr-ı müslimlerin statüsü de etkili olmaya başladı. Devletler arasındaki çeşitli çıkar çatışmaları XIX. asırdan itibaren giderek arttığı gibi, Türklerin sahip olduğu Boğazların stratejik konumu bu yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren devletler arasındaki menfaat kavgalarına sebep olabilecek önemli mekânlardan biri haline geldi. Bu çıkar kavgalarında devlet, varlığını koruyabilmek için denge politikası denilen hassas bir siyaset takip etmek mecburiyetinde kaldı. Bu politikanın uygulanışında zaman zaman askerî maksatlı ittifakların kurulması da gündeme getirildi. Adı geçen yüzyılda Osmanlı Devleti, zamanın şartlarına göre oldukça değişken bir politika takip etmek durumunda kaldı. Bu yüzyılın başlarında kişisel maksatla Osmanlı ülkesine gelen Alman zabitlerinin yerini zamanla Alman çıkarlarını gözeten politik maksatlı askerî heyetler aldı¹.

1870'li yıllarda birliğini tamamlayan Almanya, diğer Avrupa devletleri gibi gelişen sanayi ve teknolojisine hammadde temin edebilmek maksadıyla, Osmanlı ülkesi ile yakından ilgilenmeye başladı². Kanuni döneminde Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki en önemli rakiplerinden biri olan Almanlar, XIX. asırdan itibaren Osmanlı yöneticileri tarafından rakip olarak değil de, artık bir dost ve müttefik olarak görülmeğe başlandı. Asrın sonlarına doğru askerî alanda yapılan teknik, taktik ve eğitim konusundaki yardımlaşmalar, zaman içerisinde bir askerî ittifakın oluşumuna sebep oldu³.

* Marmara Üniversitesi, Turkiyat Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Bilimsel Doktora Öğrencisi

¹ Alman devlet adamlarından G von Gleich'in dediği gibi "Her askerî heyet, aksı iddia edilmesine rağmen, bir politik tedbirdir ve bu nedenle de az veya çok sevimsizdir "

² Osmanlı Devleti ile Prusya Krallığı arasında ilk temaslar Ocak 1718 tarihinde başlamıştır. Bk. Kemal Beydilli, "İlk Prusya - Osmanlı Münasebetleri Hakkında Bazı Kayıtlar ve Düzeltmeler", *Serta Balkanica-Orientalia Monacensia*, Münih 1981, s. 219

³ Osmanlı Devleti ile Prusya Krallığı arasında XVIII asrın başlarında başlayan resmî ilişkiler zamanla giderek arttı ve III Selim döneminde bir ittifak anlaşmasının yapılmasıyla

I. Dünya Harbinde Türk Alman Yakınlaşması

XIX. asrın sonlarına doğru II. Abdülhamid ve Wilhelm'in kişisel gayretleri ile başlayıp zamanla giderek artan Türk-Alman dostluğu⁴, bilindiği gibi, I. Dünya Harbi arefesinde bir ittifak blokunun kurulması ile sonuçlandı⁵. Öte yandan Avrupa'da 1914 Temmuz'unda görülen siyasî ve askerî gelişmeler, geniş çaplı bir savaşın harbercisi idi. Avrupa'da savaşın çıkacağından endişelenen Osmanlı hükümetinin bazı üyeleri alelacele ittifak arayışına girdiler⁶. İngiltere ve Fransa nezdinde yapılan ittifak teklifleri geri çevrilince, Osmanlı İmparatorluğu için fazla bir seçenek kalmadı. Nitekim, mecburi olarak Osmanlı Devleti Almanya'ya yöneldi.

Dünya büyük bir patlamanın arefesinde iken ve savaş rüzgarları olanca şiddetiyle eserken, Osmanlı devlet adamlarının düşünceleri oldukça ilginçtir. Sadrazam Sait Halim Paşa, Enver Paşa, Talat Paşa ve Halil Bey arasında yürütülen toplantıda, bir genel savaşın çıkmayacağı, Osmanlı Devleti'nin Almanya ile bir ittifak antlaşması imzalayarak hem devletin tehlikelerden korunacağı, hem de ekonomik kalkınmanın sağlanacağı karar altına alınmakta idi⁷. Adı geçen dörtlerin Almanya ile ittifaka olumlu bakmalarının sebebi Rus korkusudur⁸.

sonuçlandı Bu ittifak antlaşması hakkında geniş bilgi için bk Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı Prusya İttifakı (Meydana Gelişi-Tahli-Tatbiki)*, İstanbul 1984, XIX asırda da Osmanlı-Prusya ilişkileri devam etmiştir II. Mahmud döneminde Osmanlı ülkesine gelen Feldmareşal Helmuth von Moltke, bir ara yeni kurulan Osmanlı ordusunda askerî uzman olarak istihdam edilmiştir Moltke Osmanlı ülkesindeki hatıralarını mektupları ile dostlarına aktarmıştır. Bk. Moltke, *Türkiye Mektupları*, (Çev Hayrullah Örs), İstanbul 1969, I Meşrutiyetten sonra Osmanlı ülkesinde Alman etkisinin giderek artmasıyla birlikte pek çok heyetin Türkiye'ye geldiği bilinmektedir Bunlar hakkında geniş bilgi için bk İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nufuzu*, İstanbul 1983, Jeduha L Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, (Çev Fahri Çeliker), Ankara 1985. Bu dönemde Almanlarla pek çok ortak projeler gerçekleştirilmiştir Bunlardan birisi de Berlin-Bağdat demiryoludur Bk Gavril Arhongelos, *Anadolu Osmanlı Demiryolu ve Bağdat Demiryolu Şirket-i Osmaniye İdaresinin İçyüzü*, İstanbul 1327, Edward Mead Earle, *Bağdat Demiryolu Savaşı*, (Çev. Kasım Yargıcı), İstanbul 1972, Rifat Onsoy, *Türk-Alman İktisadi Münasebetleri*, İstanbul 1982; Murat Özyüksel, *Osmanlı Alman İlişkileri Gelişim Surecünde Anadolu ve Bağdat Demiryolları*, İstanbul 1988.

4 Geniş bilgi için bk., Georges Blondel, *Bismark'tan Sonra Almanya Siyaseti*, (Çev. Raşid Edhem), İstanbul 1332, s 42, ayrıca bk., İlber Ortaylı, *a e*, s. 52 vd, Lothar Rathman, *Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi*, (Çev Ragıp Zaraklı), İstanbul 1982, s. 71

5 Bilindiği üzere Bismark döneminde denge politikası takip eden Almanya, Bismark'tan sonraki dönemde artık -emperyalist-bir dünya politikası takip etmeye başlamıştır

6 Cemal Akbay, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Osmanlı İmparatorluğunun Siyasî ve Askerî Hazırlıkları ve Harbe Girişi*, Ankara 1991, s 33-51, Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, c III/1, Ankara 1991, s 133-144

7 Talat Paşa, *Talat Paşa'nın Hatıraları*, (Derleyen, Hüseyin Cahit Yalçın), İstanbul 1946, s 23-24

8 "Said Halim Paşa'nın İsticvabı", *Harp Kabinelerinin İsticvabı*, İstanbul 1933, s.264,274, Mahmud Muhtar Paşa, *Maziye Bir Nazar*, İstanbul 1341, s 237, Ahmet Bedevi Kuran, *Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyetinde İnkılap Hareketleri*, İstanbul 1959, s 651

Osmanlı Devlet adamlarının bu ittifak arayışları, bir müddet sonra onların hükümdardan ruhsat talep etmeleri sonucunu doğurdu. Nitekim, Sadrazam Sait Halim Paşa'nın padişahıtan istediği ruhsatname 25 Temmuz 1914 tarihinde verildi⁹. Paşa, Almanya ile ittifak yapmak iznini alır almaz hemen temaslara başladı. Öte yandan bu sırada, Almanya ile yapılan ittifak çalışmalarından Enver Paşa, Talat Paşa ve sadrazamdan başka kabine üyelerinin hiçbirinin haberi yoktur. Bilahire bu olaydan Halil Bey, Cemal Paşa ve Cavid Beyler de haberdar edilmişlerdir¹⁰. Nitekim, 2 Ağustos 1914 tarihinde Sait Halim Paşa kabinesinin imzaladığı gizli ittifak antlaşması¹¹, sonuçta Osmanlı Devletini topyekûn bir harbin içerisine attı¹². Bu arada Türkler, Almanlarla pek çok ortak cephe de mücadele etmek durumunda kaldılar.

Yıldırım Ordular Grubunun Teşkili ve Faaliyetleri

I. Dünya Harbinin başlangıç yıllarında Irak Cephesinde bulunan von der Goltz'un ölümü üzerine İstanbul'daki Alman Askerî Temsilcisi General von Lossow 22 Nisan 1916'da Berlin'e gönderdiği bir telgrafta: "*Alman Genelkurmay Başkanı Falkenhayn'ın İran ve Mezopotamya'daki çok büyük Alman çıkarlarını korumak ve kollamak amacıyla, 6.Ordu komutanlığını ele geçirmesini*" istemekte idi¹³. Lossow, bundan başka Çanakkale Cephesinde görevli bir başka Alman Generali, Liman von Sanders'in de bu bölgeye tayinini teklif ediyordu; halbuki Enver Paşa bu duruma karşı çıkmakta idi. Kutu'l-Ammare'de galip çıkmış bir orduyu ve komutanını (Halil Kut Paşa) cezalandırmak manasına gelen böyle bir teklifi kabul etmek niyetinde değildi.

⁹ Ali Fuat Türk geldi, *Gorup İştiklerim*, Ankara 1984, s.114-115 Bu ruhsatnamede: "*Rus devletinin tecavuzat-ı muhtemelesine karşı Almanya ile tedefu' bir ittifak akdine sadrazam ve hariciye nazırımız Mehmet Said Paşa mezundur, 12 Temmuz 1330*" deniyordu. Bk , Yusuf Hikmet Bayur, a.e., c. II/4, s. 632.

¹⁰ Talat Paşa, a.e., s. 23-24; Halit Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Otesi*, İstanbul 1981, s. 412; Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım: Birinci Dünya Harbı*, c.I, İstanbul 1990, s. 115-116

¹¹ Alman imparatoru İstanbul'daki elçisi Wangenhaim vasıtasıyla ittifak konusunda Osmanlı sadrazamının tekliflerini kabul ettiğini bildirmekle beraber beş maddelik şu ittifak şartlarını ileri sürmekte idi:"1) Her iki taraf (Osmanlı-Almanya), Avusturya-Sırbistan anlaşmazlığında tarafsız kalacaklardır. 2) Ancak eğer Rusya savaşa katılır, Almanya da ona sürüklenirse, Türkiye savaşa girecektir. İttifak şartlarını (Kazus Federis) onun için de vaki olacak. 3) Harp çıkarsa Almanya, Askerî Hey'etini Türkiye'de bırakacaktır Türkiye, yüksek komutanın bu hey'etçe icrasını temin eder. 4) Almanya, Türkiye'yi Rusya'ya karşı kefalet altına alacaktır. 5) Bu antlaşma Avusturya-Sırbistan savaşı devamınca ve ondan çıkacak ihtilafların devamı müddetine yürürlükte olacaktır. Eğer bu anlaşmazlık yuzenden Almanya ile Rusya arasında bir harp çıkmazsa anlaşma kendiliğinden hüksmsuz olacaktır."

¹² I Dünya Savaşı arefesinde Osmanlı Devleti aslında yalnız Almanlarla değil, diğer büyük devletler de ittifak teşebbusunde bulunmuştu Nitekim Rus tehdit ve korkusu Almanların yaptıkları ittifak teklifinin Osmanlı yöneticileri tarafından da kabul görmesine sebep oldu ve Osmanlı Devleti Almanlarla savunmaya yönelik bir antlaşma imzaladı. Geniş bilgi için bk M. Hanefi Bostan, *Sait Halim Paşa*, İstanbul 1992, s 49-53

¹³ Jeduha L. Wallach, *Bir Askerî Yardımın Anatomisi*. (Çev Fahri Çeltiker), Ankara 1985, s 191.

Bilindiği gibi, Türk ordularının Irak cephesinde kazandığı Kutu'l-Ammare zaferinden yeterince yararlanılmamıştı. Nitekim İngilizler, mevsim müsaade eder etmez Bağdat istikametinde ileri harekâta geçtiler ve 10/11 Mart 1917 tarihinde Bağdat şehri düştü¹⁴. Bunun üzerine Türk başkomutanlığı, Alman yardımı olmadan Bağdat'ı geri almanın imkânsız olduğuna karar vererek Askerî Temsilci Los-sow'la anlaşmaya vardı. Bir yıl önce -İngilizler'e karşı yürütülen savaşta- Alman ordularının Bağdat'a girmesini reddeden Enver Paşa, Bağdat'ın düşüşünden sonra buna razı oldu. Enver Paşa'nın Filistin'de bulunan Osmanlı ordularını ziyaretinin hemen ardından 24 Haziran 1917 tarihinde bölgede görevli bulunan ordu komutanları ile yapılan Halep görüşmeleri sırasında Irak ve Filistin cephesi için bir takım yeni yapılanmalara gidilmesi karara bağlandı¹⁵. Yıldırım ismi alan bu girişim General von Falkenhayn'ın 7 Mayıs 1917'de Türkiye'ye gelmesi ile başladı¹⁶. Halep'te yapılan toplantıdan sonra İstanbul'a dönen Paşa'nın ilk işi Yıldırım Ordular Grubunu teşkil etmek oldu. Falkenhayn'ın Yıldırım Ordular Grup komutanlığına atanma emri 11 Temmuz 1917'de Padişahın onayından çıktı ve 15 Temmuz'da da teşkil emri yayınlandı¹⁷. Böylece Yıldırım, evvela Irak'a ve sonra Suriye'ye şamil olan orduya, aynı zamanda bu generalin karargâhına verilen ad oldu. Bu adın verilmesi ile maksat ve hedef hakkında gizlilik sağlanmak isteniyordu. Almanlar bu orduya "*F. (Falke) Ordular Grubu*" diyorlardı¹⁸.

Harbin başında Prusya Harbiye Nazırlığını, 1914'ten 1916'ya kadar Alman Orduları Genelkurmay Başkanlığını yapan Falkenhayn, Verdün'deki başarısızlık üzerine makamını Hindenburg'a bırakarak 9. Alman Ordusu komutanlığına atanmış, Romanya'daki hareketlerde başarı göstermiş ve bunun sonucunda Türkiye'ye gelerek Suriye ve Irak'da kısa bir inceleme gezisinde bulunmuş; seyahatinin sonucunda Irak'da iki ordu ile harekete geçerek Bağdat'ı almayı taahhüt etmiş; bu

¹⁴ Ali İhsan Sabı, *Harp Hatıralarım*, (Yay Nehir Yayınevi), c IV, İstanbul 1991, s 44 vd., Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, c. III/3, Ankara 1991, s 364

¹⁵ Gn.Kur. ATASE Başkanlığı Yay, *Birinci Dünya Harbunde Turk Harbi Sina-Filistin Cephesi*, c IV/2, Ankara 1986, s.69 vd

¹⁶ Gn Kur. ATASE Arşivi 4-7302, Kls- 3221, Ds- H-63, F- 1/11

¹⁷ Yıldırım Ordular Grubu ile ilgili emir şu şekildedir. "1- Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığı adıyla yeni bir grup komutanlığı teşkil olunmuştur Grup komutanlığı şimdilik İstanbul'da bulunacaktır. 2- Yıldırım Ordular Grup komutanlığına Mareşal von Falkenhayn Paşa (Mareşallik rütbesi Türkiye'de verildi) ve kurmay başkanlığına Albay von Dommes atanmıştır 3- 6. ve 7.Ordular, Yıldırım Ordular grubunun emrine verilecektir 4- Şimdiden tesbit edilen kuruluş şöyledir 6.Orduya 13. ve 18 Kolordular, 7.Orduya 15 ve 3. Kolordular bağlı bulunacaktır Alman Asya Kolu, II nolu Paşa karargâhi ile üçer bölüklü piyade tabur karargâhi, üç makineli tüfek bölüğü ve diğer teknik ve destek unsurlarından kurulu bulunacaktır 5- 6 ve 7 Ordular yarından itibaren ıkmali tamamlanarak Yıldırım Ordular grubuna bağlanacaklardır " bk. Gn Kur ATASE Arşivi 1-1, Kls- 211, Ds 892, F- 17

¹⁸ Kurulan bu ordulara Yıldırım adının verilmesinin sebebi, Bağdat üzerine yapılacak teşebbüsün gizli kalmasını sağlamaktı Böylece düşman ne amaç, ne kuvvet, ne örgüt hakkında yeterince bilgi sahibi olamayacaktı Yıldırım Ordular Grubu'na Almanca verilen ad F (Falke) Ordular Gurubu idi. Geniş bilgi için bk., Sedat, *Yıldırım'ın Akıbeti*, İstanbul 1927, s 53-54

fıkrını Osmanlı Genelkurmayına da açmıştı¹⁹. Bu teklif kabul görünce I. Ferik Falkenhayn 1917 yılı Temmuz'unda karargâhı ile İstanbul'a gelmiş; yapılan antlaşma gereği rütbesi Mareşalliğe terfi ettirilmişti²⁰. Böylece Bağdat'ın kurtarılması için yeni teşkil edilen 7. Ordu ve Irak'taki 6. Ordulardan müteşekkil ordular grubuna "*Yıldırım Orduları Grubu*" adı verilmiştir²¹.

Yapılan antlaşma gereği Yıldırım Orduları karargâhında bütün muameleler Almanca yapılacaktı. Karargâhta 65 Alman subayı ve Almanca bilen 9 da Türk subayı bulunacaktı. Gelen yazılar tercüme bürosunda Almanca'ya çevrilerek işlem görecekti²². Yıldırım Orduları grubu karargâhı Türkiye'ye Alman teşekkülü olarak gelmiş olup, Alman maksatlarına hizmet edeceği aşıkardı. Türkiye'nin iç meselesi olan Arap işini de ele almak istemişti ki, buna sebep olarak Arapların Türklerle itimadı olmadığı ileri sürülmüştü.

Yıldırım teşebbüsü için Almanya, bir karargâhtan başka Alman Asya kolu adıyla bir tugay kadar kuvvet, motorlu araçlar ve hava kuvvetleri tahsis etti. Ayrıca Yıldırım'ın masrafları için Osmanlı Genelkurmayına 5.000.000 Alman altını borç verildi²³. Alman Asya kolu, üç piyade taburu, üç makineli tüfek bölüğü, üç süvari bomba takımı, tüfek, süvari bomba takımlarıyla, topçu taburu, uçaksavar top bataryası, piyade top takımı, iki dağ obüs takımı, ıstıhkâm bölüğü, köprücü takımı, telefon ve telsiz takımları, sıhhiye bölüğünden müteşekkil idi. Hava kuvvetleri sekizer uçaklı dört hava müfrezesinden, motorlu vasıtalar da beş bölükten (24 kol) ibaret idi²⁴.

Yıldırım Orduları Grubuna Türk birliklerinden Irak cephesindeki 6.Ordu ile yeni kurulan 7. Ordu verilmişti. 7. Orduya 3 ve 15. Kolordular bağlanmıştı. Bu ordu Fırat boyunca ilerleyecek ve Bağdat'taki İngiliz ordusunu güneyden kuşatacaktı. Fırat'ta ayrıca bir ince donanma kurulması da kararlaştırılmıştı. Bu arada Bağdat harekâtında yeterli desteğe kavuşturulabilmesi için Musul'dan Dicle'ye doğru bir sahra demiryolu hattı teşkilî de düşünülmüştü. Ayrıca bu ordunun lojistik desteğinin temini için bir Alman generalinin komutasında menzîl müfettişliği kurulması da kararlaştırılmıştı. Almanlar Yıldırım ordularının her türlü teknik donanımı ile motorlu araçlarını ikmal ederken, Türkler de asker, iaşe ve her türlü nakil hayvanı temin edeceklerdi²⁵.

¹⁹ Joseph Pomiankowski, *Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü "1914-1918 I Dünya Savaşı"*, (Çev Kemal Turan), İstanbul 1990, s. 248-249

²⁰ Jeduha L. Wallach, *a e.*, s. 194

²¹ Gn Kur ATASE Arşivi 1/1, Kıs. 211, Ds: 892, F 17; Wallach, *a e.*, s. 193

²² Hüseyin Husnu Emir (Erkilet), *Yıldırım*, İstanbul Askeri Matbaa 1337, s. 6-13.

²³ 29 Temmuz 1917 tarihinde ordu komutanları arasında yapılan yazışmalarda Almanya'dan istenecek yardım vesaire hakkında telgraflar teati edilmekte idi bk Gn.Kur ATASE Arşivi 4/7302, Kıs. 3221, Ds H-72, F 1-7, Wallach, *a e.*, s. 195

²⁴ Sedat, *Yıldırımın Akıbeti*, İstanbul 1927, s. 53-54

²⁵ Gn Kur ATASE Yay , *Sına Filistin Cephesi*, s. 85 vd , ayrıca bk Pomiankowski, *a e.* : 250-258

Bu arada İngilizler Irak'taki hedeflerini elde etmişler; öte yandan, İran'da ve Kafkaslardaki Rus kuvvetleri çözülmeye, harp aleyhtarı fikirler yayılmaya başlamıştı. Bu cepheden (Irak) ziyade İngilizlerin Filistin cephesinde hummalı bir faaliyet içerisinde oldukları tesbit edilmişti. İngilizler bu sırada Gazze'de gerekli hazırlıklarını yapıyorlardı²⁶. 1917 Haziran ayında Akabe'yi alan İngilizler, propaganda savaşından da geri kalmıyorlar, çöldeki Osmanlı aleyhtarı Arap hareketlerini destekliyorlardı²⁷. İngilizlerin bütün bu hazırlıkları, alınan istihbarata göre sonbaharda Gazze-Birüssebi cephesinde üstün bir kuvvetle harekete geçeceklerini gösteriyordu²⁸.

Filistin Cephesindeki tehlikeli durumu kavrayan Falkenhayn, Ağustos ayında Almanya'ya yaptığı kısa bir seyahatten sonra, Enver Paşa'ya yazdığı tezkirede: "*Sina Cephesi tutulmadan Bağdat taarruzunun yapılmasının kabil olmadığını, Sina'daki İngiliz ordusuna taarruz için Asya kolu ile 19. 24. ve 50. tümenlerin hemen Filistin'e nakli lüzumunu*" bildirdi. Enver Paşa Bağdat seferinde ısrarlı olunca, Falkenhayn yazdığı ikinci arızasında da yine Sina cephesindeki tehlikeye dikkat çekmişti²⁹.

Bu sırada 4. Ordu komutanı bulunan Cemal Paşa (İttihatçı-Bahriye Nazırı) ise, Suriye'de bir Arap ihtilalinden endişe ederek Sina Filistin cephesinin takviyesinden yana idi. Neticede; Falkenhayn, Enver ve Cemal Paşalar bu konuyu İstanbul'da Genelkurmay karargâhında etraflıca görüştüler³⁰. Bu görüşmelerde İngilizlerin muhtemel saldırı planları enine boyuna tartışma masasına konuldu³¹. Falkenhayn, Yıldırım Ordular Grubunun takviye edilerek Sina'da İngilizler'e yağmur mevsimi olarak bilinen Kasım'dan evvel taarruzu önermekte iken³², Cemal Paşa ise, İngilizlerin kuvvet çokluğundan dolayı endişeli olduğunu ifade etmekte idi. Enver Paşa da Falkenhayn'ın görüşüne karşı idi. Öte yandan Alman umumi karargâhı ise, Falkenhayn ile aynı görüşte olduğunu belirtmişti. Bu sırada Türkiye'de bulunan Alman erkânından Liman von Sanders ise, kendinden gayet emin bir şekilde "*meydana gelebilecek başarısızlığın Almanya hesabına geçeceği kuşkusuzdur*" diyerek fikirlerinde kararlı olduklarını ifade ediyorlardı³³. Üstelik Filistin cephe komutanı bulunan Alman von Kress de yağmur mevsiminden evvel

²⁶ Gn Kur. ATASE Arşivi 4/7302, Kls 3221, Ds H-55, F 1-45

²⁷ Gn Kur ATASE Arşivi 1/2, Kls 537, Ds 2098, F 1-15

²⁸ Sedat, a e . s 76-105, ayrıca bk., Gn Kur ATASE Yay , *Sina Filistin Cephesi*, s. 27-31.

²⁹ Pomiankowski, a e , s 255 vd., ayrıca bk Gn Kur. ATASE Yay, *Sina Filistin Cephesi*, s 89

³⁰ Huseyin Husnu Emir, *Yıldırım*, s 56

³¹ Gn Kur ATASE Arşivi 4/7302, Kls 3221, Ds H-78, F 1-4, 1-8, 1-14, 1-15, 1-16, Falkenhayn İstanbul'da yapılan toplantılarda fikren mağlup çıkmış ve bu duruma oldukça üzülmuştür bk Gn Kur ATASE Yay, *Sina Filistin Cephesi*, s. 95

³² Gn. Kur ATASE Arşivi 4/7302, Kls 3221, Ds H-81, F 1-4, 1-5, Ds H-74, F 1-5.

³³ Liman von Sanders, *Türkiye'de Beş Sene*, İstanbul Matbaa-ı Askeriye 1337, s 164

taarruzdan yanadır³⁴. Doğrusu Falkenhayn ve Kress gerçeği görmüşlerdi fakat, Yıldırım Orduları ile Filistin'de harekete hazırlanırken, İngilizlerin Osmanlı orduları gelmeden harekete geçeceklerini kavrayamamışlardı. Şunu da belirtmek gerekirse, Falkenhayn'ın Filistin'de İngilizleri yendikten sonra Irak'a taarruz etmek fikri tatbik kabiliyetinden mahrum bir düşünce idi. Irak'da yağmur mevsimi Mart ortasında ıdı. Filistin hareketını bıtırıp orduları Irak cephesine nakl etmek için en az altı aya ihtiyaç vardı. Bu planın tatbik konması görüldüğü üzere mümkün değildi.

Almanların bu dönemde Türk ordusunda üstünlük taslama yarışında olduklarını da ifade etmek gerekir. Yapılan askerî antlaşmalara göre Türkiye'ye gelen her Alman zabıtine kendi ülkesindeki rütbeden iki rütbe fazla vererek onlara bir jest yapmak isteyen Osmanlı Genelkurmayının bu tutumu onları iyice şımartmıştı. Falkenhayn'ın Yıldırım Ordular Grubu ile Filistin bölgesine gelmesininin ardından bu defa, 4. Ordu komutanı Cemal Paşa ile arasında bir komuta problemi ortaya çıktı³⁵. 4. Ordu komutanı sıfatı ile Sina - Filistin taraflarına hakim olan Cemal Paşa'nın emrine girmek istemeyen Alman generali için yeni bir formül geliştirilmesi gerekiyordu³⁶.

Falkenhayn hazırladığı raporlar sonunda 1917 yılı Eylül ayı sonlarına doğru 7. Ordu birliklerini Filistin'e sevke muvaffak oldu. Yıldırım Orduları için alınan istikraz da Falkenhayn'a verildi. 8. Ordu da von Kress'in emrinde aynı cephede bulunuyordu. Bu arada 4. Ordu kurmay başkanı Albay Ali Fuat (Erden Paşa) Bey, Falkenhayn'ı 8. Ordu komutanı Kress'i aracı yaparak Filistin harekâtından vazgeçirmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Bu sırada Cemal Paşa Filistin'de savunmaya, von Kress mahdut hedefli taarruza, Falkenhayn ise kat'i sonuçlu taarruza taraftar idi³⁷. Bu gelişmeler olurken ordu komutanları endişelerini dile getirmekten çekinmemişlerdi. Nitekim bu sırada 7. Ordu komutanı bulunan Mirliya Mustafa Kemal Paşa, 2 Eylül 1917 tarihinde Enver Paşa'ya gönderdiği uzunca bir telgrafta Türk ordusunda yüksek komuta kademesine Almanların verilmesini şiddetle tenkit etmiş, bunun yakın gelecekte bir felakete sebep olaca-

³⁴ Gn Kur ATASE Yay, *Sina Filistin Cephesi*, s 96-114, Yıldırım ordularının nerede çarpışacağına dair tartışmalar için bk Yusuf Hikmet Bayur , *Türk İnkılabı Tarihi*, c III/3, s 416- 422

³⁵ Cemal Paşa ile Falkenhayn arasındaki gerginlik Yıldırım Ordular Grubunun teşkilinini ardından hedefinin değiştirilmesinden sonra başlamıştı Yani Yıldırım Ordularının Sina Filistin cephesine kaydırılması bu bölgede 4 Ordu komutanı bulunan Cemal Paşa'yı huzursuz etmişti Falkenhayn'ın coğrafiyayı tanımadan fıkırler yürutmek istemesi Cemal Paşa'yı çileden çıkarmıştı Halıyle bu da tartışmalara sebebiyet vermiştir Bk Gn Kur ATASE Yay. *Sina Filistin Cephesi*, s 96 vd . ayrıca bk Pomiankowski, *a e* , s 256, Bayur, *a e* , s. 430

³⁶ Gn Kur ATASE Arşivi 1/6. Kıs 1137, Ds 66, F 80

³⁷ Gn Kur ATASE Yay , *Sina Filistin Cephesi*, s 97-110

ğını ifade etmişti³⁸. Bu arada 7. Ordu komutanı da Falkenhayn ile anlaşamıyordu. Bu anlaşmazlık M Kemal'in istifasına sebep oldu³⁹. Sonuçta Almanların isteklerini kabul eden Enver Paşa, Cemal Paşa ile Falkenhayn arasını da bulmaya çalıştı. Zaten Alman generali bu sırada isteklerinin yerine getirilmemesi durumunda, istifa ederek Almanya'ya dönme tehdidinde bulunmuştu. Bu arada Osmanlı ordusu harp yılları boyunca bu ve buna benzer Alman subaylarının kaptisleri ile uğraşmak zorunda kalmıştı.

Osmanlı Genelkurmayı Sina-Filistin cephesindeki komutanlar arasındaki gerginliğin giderilmesinden yana bir tavır sergiledi. 30 Eylül 1917'de Sina cephesindeki kuvvetler Falkenhayn'ın emrine verilerek, Cemal Paşa'ya da yeni bir ünvan tevcih edilerek mesele hal edilmiş oldu. Buna göre⁴⁰:

- a) Sina cephesi komutanlığı 8. Orduya tahvil edilerek komutanlığına von Kress getirilecekti.
- b) 4. Ordu komutanı Cemal Paşa, Suriye ve Batı Arabistan Umum Kumandanı oldu. 4. Ordu komutanlığı 8. Kolordu komutanı Mersinli Cemal Paşa'ya verildi
- c) Kudüs sancağının kuzey sınırına kadar olan Filistin bölgesi Falkenhayn'ın emrinde olacaktı. Irak'taki 6. Ordu da dahil olmak üzere 7. ve 8. ordular da Alman generalinin emrine verilmişti.

Bu ana kadar olanları hatırlatmak gerekirse, Türk orduları 14 Ocak 1915'de Sina Cephesinde I.Kanal harekâtını tertip etmişler; 4 Şubatta tutunamayarak geri çekilmişlerdi. İkinci harekât 1916 Temmuz'unda icra edilmiş; fakat, bu da başarılı olmamıştı. Türk Orduları 1917 Ocak ayında Gazze - Birüssebi hattına çekilmişlerdi. 26 Mart tarihinde I. Gazze, 19 Nisan'da II. Gazze muharebelerinden galip çıkan Türk orduları Yıldırım Ordular Grubunun kuruluşundan sonra süratle ikmal faaliyetlerine atıldı. Bu ordular grubu denizden donanma ile desteklenirken; keşif, bombardıman, av ve taarruzî destek vazifesi yapmak üzere dört tayyare bölüğü tahsis edilerek hava desteği de sağlanmış oldu⁴¹.

³⁸ Mustafa Kemal Paşa, Filistin cephesindeki bu gelişmeleri hoş karşılamadığı gibi durumun vehametini 20 Eylül 1917 tarihinde Halep'ten İstanbul'da Başkomutanlık Vekaletine çektiği telgrafta uzun uzadıya dile getirmişti. Bk Gn Kur ATASE Arşivi Ataturk Arşivi, Kıs 33, Ds 12-16/A, F. 19-38, ayrıca bk Huseyin Husnu Emir, *a. e.*, s 77-78, Nımet Arsan, *Ataturk'un Tamam Telgraf ve Beyannameleri*, c I, Ankara Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü 1964, s 1-8, Ataturk ile Falkenhayn arasındaki surluşme hakkında detaylı bilgi için bk . Uluğ İğdemir, " I Dünya Harbinde Atatürk'le Mareşal Falkenhayn Arasında Çıkan Anlaşmazlığa Dair Bazı Belgeler", *Belleten*, XXXIII/132, Ankara 1969, s 505-515

³⁹ Cihat Akçakayalıoğlu, *Ataturk, Komutan, İnkılapçı, ve Devlet Adamı Yonleriyle*, Ankara 1988, s 78-79

⁴⁰ Gn Kur ATASE Arşivi 1/6, Kıs 1137, Ds 66, F 80, ayrıca bk Gn Kur. ATASE Yay., *Sina Filistin Cephesti*, s 114-115

⁴¹ Gn Kur Harp Tarihi Başkanlığı Yay , *I Dünya Harbi Türk Hava Harekâtı*, c IX, Ankara 1969, s 189-195

Ote yandan 30 Ekim 1917'de başlayan III.Gazze Savaşında İngilizler galip çıktılar⁴² ve 7 Kasım'da Gazze'yı⁴³, 16 Kasım'da Yafa'yı işgal ettiler⁴⁴ İngiliz ilerleyişi karşısında tutunamayan Yıldırım Orduları Grubu suratle Filistin'den kuzeye doğru çekildi⁴⁵. Bu arada 9 Aralık 1917'de Kudus düştü⁴⁶. İngiliz Komutanı Allenby, 9 Aralık 1917'de büyük bir merasimle Yafa kapısından Kudüs'e girdi⁴⁷. Allenby'nın, Kudüs'e girince Selahattin Eyyubî'nın mezarına çıkarak, oradakilere "*Haçlı Seferlerini sona erdirdim*" dediği rivayet olunur. İngiliz istihbaratının uydurduğu bir senaryo bu sırada hakikat olmuştu. Nıl Nehri Filistin'e akıtıldığı zaman, Batı'dan gelecek peygamber Elnebi (Allenby), Türkleri Kudüs'ten çıkaracaktı. Allenby'yı Elnebi okuyan Araplar bir hristiyan komutanı peygamber derecesine çıkarmış oluyordlardı. Fakat bir gün Filistin'den kovulacaklarını bilmiyorlardı. Türk ordusu Kudüs'ü teslim ederken pek çok esir, malzeme, silah, araç ve gereç bırakarak çekilmek mecburiyetinde kalmıştı⁴⁸.

1917 Aralık ayında Cemal Paşa, İstanbul'a gidince Suriye-Filistin'de emir komuta Falkenhayn'ın istediği şekilde olmuş; kendisine kalmıştı⁴⁹. Öte yandan 1918 yılı başlarından itibaren Filistin Cephesindeki harekât düşman için kesin sonuçlu oldu. Göreve geldiğinden bu yana başarısızlıklarla dolu bir kumandanlık örneği sergileyen Falkenhayn, Yıldırım Ordular grubu komutanlığından ayrılmak mecburiyetinde kaldı. Yerine 19 Şubat 1918'de bir başka Alman Generali olan Liman von Sanders tayin edildi⁵⁰ Liman Paşa, Falkenhayn'ın aksine Filistin cephesinde müdafaadan yanadır⁵¹.

Mart -Nisan -Mayıs aylarında cereyan eden Şeria Muharebelerinde İngilizler başarılı olamadılar. Türk ordusu ise mudafaa hattını tutmakla yerini korudu. İngilizler ilkbahar sonlarından itibaren büyük bir hazırlık yaparak Filistin cephesinden taarruza geçtiler. 19 Eylül 1918'de harekete geçen İngilizler bütün Batı Filistin'i aldılar; bu arada çekilmekte olan Türk ordusunu takip ederek Suriye'ye girdiler. 1 Ekim'de Şam düştü; Nablus Meydan Savaşını kaybeden Türkler, Halep'in kuzey-

42 Gn.Kur ATASE Yay , *Sına Filistin Cephesi*, s 121-157

43 Gn Kur ATASE Yay , *Aynı eser*, s 174-179

44 Huseyin Husnu Emir, *a e* , s 244-245

45 Gn. Kur. Harp Tarihi Başkanlığı Yay , *I Dünya Harbi Türk Hava Harekâtı*, s 195-205.

46 Gn Kur. ATASE Yay , *a e* , s 416-435

47 Gn Kur ATASE Yay , *a e* , s 436-437

48 Gn. Kur. ATASE Yay , *a e* , s 438 vdd

49 Yusuf Hikmet Bayur, *a e* , c III/3, s 130-131

50 Gn Kur ATASE Arşivi: 4/11122, Kıs 3704, Ds. H-19, F 1-16

51 Jeduha L Wallach'in Liman von Sanders Paşa hakkındaki ifadeleri şu şekildedir: " .Almanya'da bir kolordunun yönetimi için uygun görülmemen biri. bütün Türk ordusunun yeniden teşkilini üzerine alacaktı General Liman ıyı kimseleri emrinde çalışmaktan korkutacak kadar Alman ordusunda ısım yapmıştı Onunla, herşeyden habersizler, coşkunlar, maceracılar ya da yüksek maaşa tamah eden kimseler (Türkiye'ye) gitti Liman Paşa Kudus'u geri almak fikrindeydi ve bu amaçla mutemadiyen Almanya'dan kıt'alar ısıyordu Eline geçen birlikleri hiç faydası olmayan mahdut hedefli taarruzlarda ertiyor ya da oldurucu yaz sıcağında bitip tukenmez yuruyuşlerle yıpratıyordu " Bk *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, s 249-250

yine çekildiler. Fakat 25 Ekim 1918'de Halep düştü Böylece deniz ve hava desteği alan İngiliz kuvvetleri Filistin harekâtının galibi olarak çıktılar⁵². 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesinin⁵³ imzalanmasının ardından Liman von Sanders Paşa, Yıldırım Orduları Grubu komutanlığını Adana'da bulunan 7.Ordu komutanı Mustafa Kemal Paşa'ya bırakarak İstanbul'a geldi⁵⁴. M.Kemal Paşa, Yıldırım Ordular Grubu'nun kalan birliklerini Toroslara kadar geri çekerek bir savunma hattı oluşturmaya çalıştı. Nihayet, 7 Kasım 1918 tarihinde Yıldırım Ordular Grubu lağv edildi ve M. Kemal Paşa Genelkurmay emrine verildi⁵⁵. Yıldırım ismi bilahire 1919 Nisan ayında Osmanlı ordusunda müfettişlik uygulamasına geçilince II.Ordu müfettişliği için bir müddet daha kullanıldı⁵⁶.

Sonuç

Karargâhı Almanlardan kurulu olan Yıldırım Orduları Grubu, memleketin ve Türk ordusunun yabancı idi. Bu karargâh, Suriye'de Alman nüfuz ve himayesini kuvvetlendirmek yolundaki gayretleri, hem sevk ve idarede alanındaki gayretleri aksatıyor ve hem de itimadı sarsıyordu. Haberleşmede de dil probleminden dolayı aksamalar oluyordu.

Filistin Muharebeleri, mukadderatını yabancı eline teslim eden bir ordunun uğrayacağı akıbeti göstermek bakımından ıbrret verici misallerle doludur. Bu harpte şu anlaşılmalıdır: Almanlar hakikaten Osmanlı'nın müttefiki olarak Filistin'e gelmemişlerdi; onlar, burada nasıl hakimiyet kurabilir ve bu bölgenin zenginliklerine kavuşabiliriz düşüncesi ile gelmişlerdi. Karargahlarında da zaten Türklerin fikirlerine pek değer vermedikleri görülmekte idi. Harbin sonuna doğru da Arapları para vs. ile kendi saflarına çekmek için çaba sarfetmişlerdi. Öte yandan, Almanlar Filistin Cephesini açarak Avrupa'daki mücadeleyi Osmanlı topraklarına aktarmak düşüncesinde olduklarını da açığa vurmuşlardı. Nitekim, Galicya Cephesine Osmanlı ordularının gönderilmesinin sebebi de bu doğrultuda algılanmalıdır. Türkler müttefiklerine bu harpte hulûs-ı kalple bağlılıklarını bildirmişlerken, Almanlar ise daima iktisadî-siyasî çıkarlar çerçevesinde gelişmeleri değerlendirmişlerdir.

Filistin harekâtı sonunda Türkler, İngilizler'e 75.000 esir, 360 top, 300 makineli tüfek, 210 kamyon, 44 otomobil bırakmak durumunda kalmışlardı. Bilançosu oldukça ağır olan bu harekât sonucu, Mısır'a ulaşarak Süveyş Kanalına hakim olmak bir yana, Antep'e kadar düşmanın ilerleyişi bir türlü durdurulamadı. Başarısızlığı kabullenmek istemeyen Falkenhayn'ın hataları yüzünden, Osmanlı orduları bu savaşlarda büyük kayıplar verdi.

⁵² Gn Kur ATASE Yay , *Aynı eser*, s 614 vdd

⁵³ Mondros Mutarekesi hakkında geniş bilgi için bk Gn Kur ATASE Yay , *Mondros Mutarekesi ve Tatbikatı*, c I, Ankara 1992

⁵⁴ Gn. Kur. ATASE Arşivi 4/11122, Kls: 3707, Ds. 36, F: 1-21, ayrıca bk., Sedat, *a.e* , s 296-297.

⁵⁵ BOA BEO , Harbiye Gelen nr 340546, 7 Kasım 1918

⁵⁶ Gn Kur ATASE Arşivi: 1/1, Kls 11, Ds 164, F 44